

Павлик Надія

докторка педагогічних наук, доцентка
Житомирського державного університету імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна
ORCID: 0000-0003-2601-4104

Гордон Марина

кандидатка економічних наук, доцентка, здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна
ORCID: 0009-0007-9409-7649

Оленцевич Наталія

кандидатка економічних наук, доцентка,
Київського національного лінгвістичного університету
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0001-6700-8515

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ЛЮДЕЙ ЗІ СТАТУСОМ ВПО У ПРИЙМАЮЧИХ ГРОМАДАХ

Масштабне вимушене переміщення населення, зумовлене повномасштабним військовим вторгненням російських військ в Україну, є складним і комплексним соціальним явищем, що потребує уваги як у контексті кожної переміщеної людини/сім'ї, так місцевих територіальних громад, які приймають нових мешканців. Соціально-економічний вплив внутрішнього переміщення на приймаючі громади є значущим та затратним. Постає потреба як вивчення та врахування спричинених процесом переміщення соціальних проблем, так і пошуку ефективних і взаємоприйнятних рішень зі сторони влади, приймаючих громад, людей зі статусом ВПО. Вразливий стан людей зі статусом ВПО призводить до виникнення низки потреб, що повинні знайти відповідь з боку держави, суспільства та органів місцевого самоврядування.

Дослідження, спрямовані на аналіз стану людей зі статусом ВПО, а також шляхів і методів їх соціальної інтеграції, почали з'являтися в українському науковому дискурсі, започаткованому анексією Криму та збройним конфліктом на Донбасі. Вони презентували як дослідження неурядових організацій щодо соціального стану вимушено переміщених людей [1; 8; 10], так і результати наукових розвідок українських дослідників щодо стану інтегрованості вимушено переміщених у приймаючі громади [2; 3; 4]. Проблема соціальної інтеграції в наукових дослідженнях набула особливої актуальності після 2022

року у зв'язку зі стрімким зростанням кількості внутрішньо переміщених людей і потребою обґрунтування шляхів допомоги їм [5; 7; 6; 9].

Соціальна інтеграція людей зі статусом ВПО, на думку І. Тітара [11], може розглядатися з точки зору двох підходів – соціокультурного (культурне навчання, зміна ідентичності) та ресурсного (отримання доступу до ринку праці, інтеграція у сферах житла, освіти, охорони здоров'я, громадянства, права). Водночас, на думку автора, саме економічна інтеграція або ресурсний підхід до розв'язання проблеми соціальної інтеграції вимушено переміщених людей є визначальним для можливостей подальшої соціокультурної інтеграції.

Тому одним із завдань нашого дослідження стало вивчення і аналіз рівня задоволеності людей зі статусом ВПО підтримкою органів влади, державних закладів і соціальних інституцій у приймаючих територіальних громадах. Відповідно, у січні-лютому 2024 року нами було організоване і проведене онлайн анкетування вимушено переміщених людей. Участь у опитуванні була добровільною та анонімною.

В опитуванні взяло участь 36 осіб зі статусом ВПО; з них – 30 жінок (83,3%) та 6 чоловіків-ВПО (16,7%). У результатах опитування були представлені різні вікові групи: 2 респондентів/ок віком 18-29 років (5,6%), 12 – віком від 30 до 40 років (33,3%), 8 – 41-50 років (22,2%), 8–51-60 років (22,2%) та 6 респондентів(ок) старше 60 років (16,7%).

Окремий блок запитань опитувальника стосувався задоволеності вимушено переміщеними людьми підтримкою з боку різних соціальних інституцій. Респондентам і респонденткам пропонувалося оцінити рівень їх задоволеності підтримкою внутрішньо переміщених осіб з боку визначених інституцій за шкалою від 1 до 5 балів (де 1 – мінімальний бал, а 5 – максимальний). Середні результати оцінювання проілюстровано у таблиці 1.

Таблиця 1

Задоволеність рівнем підтримки, результати опитування людей зі статусом ВПО, січень-лютий 2024

Соціальні інституції	Середнє
Державні органи влади	1,94
Місцева влада в приймаючій громаді	2,00
Неурядові організації (громадські, благодійні, волонтерські)	3,39
Соціальні заклади і установи	2,86
Державні заклади освіти	2,36
Державні заклади охорони здоров'я	2,69
Державні заклади охорони правопорядку	2,36
Заклади культури	2,47
Середнє	2,51

З отриманих результатів оцінювання видно, що переважна більшість респондентів/ок не задоволені рівнем підтримки з боку різних соціальних інституцій, державних закладів і органів влади. Це може свідчити про значну

різницю між очікуваннями вимушено переміщених людей щодо подальшої підтримки та реаліями й можливостями інституцій щодо надання такої підтримки. Важливо зазначити, що у опитувальнику не були передбачені відкриті запитання щодо визначення, чим саме зумовлені ті чи інші варіанти оцінювання.

З даних таблиці 1 видно, що лише діяльність неурядових організацій, зокрема громадських організацій, благодійних фондів, волонтерських рухів оцінюється людьми зі статусом ВПО позитивно (середнє значення становить 3,39 балів). Оцінка наданої підтримки з боку державних закладів соціального захисту, освіти, охорони здоров'я, охорони правопорядку та культури коливається в межах від 2,36 до 2,86 балів.

Найнижче опитуваними оцінено рівень задоволеності діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування (2 і нижче балів у середньому). Такі оцінки можуть визначатися рівнем відкритості й доступності місцевої влади в приймаючих громадах: 19,4% опитуваних вважають, що місцева влада байдужа до проблем вимушено переміщених людей і не хоче ними займатися; 47,2% – що місцева влада недостатньо відкрита до їх проблем; 19,4% респондентів і респонденток важко відповісти на це питання. Лише 11,1% опитаних вважають, що місцева влада відкрита до ВПО і намагається усіляко сприяти і допомагати.

Отримані результати визначають потребу розробки стратегій і механізмів комунікації державних закладів, органів влади з місцевими мешканцями (як постійними, так і переміщеними) щодо можливостей підтримки та умов її надання. Такий висновок зумовлений як низькими результатами оцінювання діяльності таких органів і закладів, так відповідями на наступні запитання опитувальника щодо відкритості цих соціальних інституцій та обізнаності вимушено переміщених людей про їх діяльність. Так, 83,3% досліджуваних обізнані щодо діяльності недержавних організацій та/або волонтерських рухів у громаді, з них 75% людей зверталися в ці організації за допомогою. Натомість, більше половини респондентів і респонденток оцінюють місцеві органи влади як недостатньо відкриті до проблем людей зі статусом ВПО; або як байдужі до проблем людей зі статусом ВПО, що знаходить своє продовження у відсутності бажання займатися вирішенням цих проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Балакірева О. М. Вимушені переселенці та приймаючі громади: уроки для ефективної суспільної адаптації й інтеграції : наукова доповідь. НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». Київ, 2016. 140 с. URL : <http://ief.org.ua/docs/sr/295.pdf>

2. Газізова О. Шляхи подолання соціокультурних конфліктів у процесі інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нові територіальні громади. *Українознавчий альманах*, 2019. Вип. 25. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2019.25.7>

3. Каплан Ю. Б. Особливості інтеграції та адаптації внутрішньо переміщених осіб у нових територіальних громадах: питання реалізації політичних прав і свобод /

Національний інститут стратегічних досліджень, 2017. URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-12/perem_osoby-2f1a8.pdf

4. Методичний посібник з оцінювання потреб ВПО у громадах / Кобзін Д., Левкіна Г., Луньова О., Черноусов А., Щербань С. Харків : Харківський інститут соціальних досліджень, 2020. 246 с. URL : <https://rm.coe.int/manual-needs-assessment-idps/16809f43da>

5. Коваліско Н. В., Бубняк С. М. Соціальне самопочуття внутрішньо переміщених осіб в Україні: соціологічний дискурс : монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 294 с. URL : <https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/Sotsialne-samorochuttia-vnutrishno-peremishchenykh-osib.-Kovalisko-N.V.-Bubniak-S.M..pdf>

6. Легеза Ю. О., Шевирталов В. С. Публічне управління процесами соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*, 2023, 1. DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.1.21>

7. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 12. 23 січня 2023 року. *МОМ*. URL : <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-0>

8. *Внутрішньо переміщені особи в Україні*. Тематичний звіт. 12 серпня 2014. *ОБСЄ*. URL: <https://www.slideshare.net/DonbassFullAccess/ss-91011058>

9. Склярова І. Потреби ВПО у воєнний час : досвід громадського сектору України на прикладі ініціативи Shelter Ukraine. *Соціологічні студії*, 2022, 2 (21), 57–67. DOI <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2022-02-57-67>

10. Смаль В., Позняк О. Внутрішньо переміщені особи: Соціальна та економічна інтеграція в приймаючих громадах. За матеріалами Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей. *Проект ПРОМІС*. 2016. URL : <https://www.slideshare.net/slideshow/ss-91693812/91693812>

11. Тітар І. О. Поняття та критерії адаптації й інтеграції внутрішньо переміщених осіб і умови скасування статусу переселенця. *Український соціум*, 2016, 4(59), 58-68. DOI <https://doi.org/10.15407/socium2016.04.057>